

Ю. І. Башинська

Транскордонна співпраця областей Західного регіону України у сфері відновлюваної енергетики

Розглянуто питання транскордонної співпраці у сфері відновлюваної енергетики, проаналізовано основні транскордонні проекти з відновлюваної енергетики, що реалізуються в областях Західного регіону України. Акцентовано увагу на проблемах доступу до фінансових ресурсів міжнародних інституцій задля створення об'єктів відновлюваної енергетики та інших стримуючих розвиток відновлюваної енергетики факторах.

Ключові слова: транскордонна співпраця, відновлювана енергетика, прикордонні території, проекти, кластер.

Постановка проблеми. Західний регіон України займає вигідне геополітичне положення, безпосередньо межуючи з державами-членами Європейського Союзу. Завдяки фінансовій і технічній допомозі сусідніх держав ЄС у західних областях України реалізується низка довгострокових проектів та інших заходів міжнародного значення у сфері розвитку відновлюваної енергетики. Транскордонна співпраця (ТКС) щодо створення умов, просування та популяризації використання відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) є взаємовигідною як для України, так і для ЄС. Це пояснюється тим, що для досягнення сталого розвитку прикордонних територій і Україна, і держави-члени ЄС мають спільно вирішувати наявні проблеми, а це можливо лише при комплексному підході до транскордонних територій як взаємопроникаючої соціально-економіко-екологічної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання транскордонної співпраці західних областей України досліджувалось у багатьох працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них значний вклад у створення наукової бази для розвитку ТКС внесли П. Беленький, Н. Мікула, В. Борщевський, В. Гоблик, В. Мікловда, А. Мокій, О. Мілашовська, А. Стасяк, П. Кузмішин та ін. Разом з тим секторальні аспекти питання транскордонної співпраці у сфері відновлюваної енергетики стосовно Західного регіону України розкриті недостатньо.

Метою цієї статті є висвітлення рівня розвитку транскордонної співпраці у галузі відновлюваної енергетики між областями Західного регіону України і сусідніми державами та аналіз чинних транскордонних проектів з відновлюваної енергетики в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Важливими формами транскордонної співпраці є спеціальні економічні зони, кластери, партнерства, промислові

© Ю. І. Башинська, 2014.

парки, технопарки, прикордонна торгівля, спільні проекти, єврорегіони та європейські угруповання територіальної співпраці.

Що стосується міжрегіонального транскордонного співробітництва у сфері відновлюваної енергетики, то доцільно активно налагоджувати співпрацю між органами регіональної та місцевої влади, а також між суб'єктами господарювання сусідніх країн. ТКС між органами влади є важливою для формування необхідної нормативно-правової бази, зокрема міжнародних договорів у галузі відновлюваної енергетики, а тісна транскордонна співпраця між підприємствами та неурядовими організаціями прикордонних територій створює важливе підґрунтя для практичного втілення запланованих проектів.

Очевидно, що відповідно до географічного положення та історичної спадщини кожна область Західного регіону має тісніші соціально-економічні зв'язки з адміністративно-територіальними одиницями сусідніх держав. Так, Львівщина найбільше співпрацює з Польщею, Закарпаття – з Угорщиною та Словаччиною, Чернівецька область – з Румунією.

Прикладом побудови довготривалих механізмів ТКС у сфері відновлюваних джерел енергії у Львівській області та Підкарпатському воєводстві Республіки Польща є міжнародний проект «FARADAY», який був розпочатий 01.10.2013 р. і триватиме до 31.03.2015 р. Його загальна вартість становить 322 249,43 євро, у тому числі з фондів Європейського Союзу – 290 024,49 євро.

Загальною метою польсько-українського проекту є покращення умов для розвитку та використання відновлюваних джерел енергії на території двох регіонів, охоплених проектом, що сприятиме соціально-економічному розвитку Кроснянсько-Перемишльського субрегіону в Польщі та Львівської області в Україні завдяки реалізації спільної ініціативи інституцій, які сприяють розвитку відновлюваної енергетики.

Конкретні цілі проекту такі:

1. Розвиток суб'єктів, які підтримують підприємців, державні структури, недержавні організації, вищі навчальні заклади щодо використання відновлюваних джерел енергії.

2. Зміцнення співробітництва між підприємцями, державними структурами, вищими навчальними закладами і недержавними організаціями, а також інституціями, які надають підтримку ВДЕ (кластерам) у двох прикордонних регіонах.

3. Отримання підприємцями, державними структурами, недержавними організаціями, вищими навчальними закладами та інституціями, які підтримують ВДЕ у двох прикордонних регіонах, стійких контактів і необхідних знань, умінь і усвідомлення щодо ширшого використання і розвитку відновлювальних джерел енергії, а також здійснення транс-

кордонного співробітництва, яке ґрунтується на проведеному у рамках проекту аналізі у двох регіонах.

4. Популяризація і розповсюдження знань щодо використання і розвитку відновлювальних джерел енергії та доступу до інформації на тему ВДЕ у двох регіонах, охоплених цим проектом. Аналіз потенціалу відновлюваних джерел енергії у контексті ТКС Польща-Україна [1].

У результаті проведення заходів у рамках цього проекту було досягнуто більшості визначених цілей, а саме: підтримка підприємців, державних структур, недержавних організацій, вищих навчальних закладів у двох регіонах щодо діяльності на користь зміцнення співпраці між ними, покращення умов розвитку ВДЕ, сприяння процесам створення сприятливих умов для розвитку ВДЕ.

У ході реалізації проекту було проведено конференції, семінари, опубліковано інформаційні матеріали, ведеться тримовний Інтернет-портал, здійснено ознайомлювальні візити і ярмарки задля обміну досвідом у Польщі та Україні. Усе це творить клімат, який сприяє кооперації та зміцненню співпраці між цільовими групами у регіонах, охоплених цим проектом.

Партнерами проекту є АТ «Жешувське агентство регіонального розвитку», кластер «Підкарпатська екоенергетика», та ГО «Агенція європейських інновацій» (м. Львів).

Цільова група охоплює підприємців, державні структури, недержавні організації, вищі навчальні заклади Кросненсько-Перемишльського субрегіону у Польщі і Львівській області в Україні, які займаються просуванням проектів з використання відновлюваних джерел енергії [1].

На Закарпатті протягом п'яти років (2007-2013 рр.) реалізовувався міжнародний проект «Біоенергія Карпат» у рамках програми транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна». Метою цієї програми було посилення та поглиблення співробітництва в екологічній, соціальній та економічній сфері на засадах сталого розвитку між Закарпатською, Івано-Франківською та Чернівецькою областями України, а також суміжними територіями Угорщини, Румунії та Словаччини. Спільним керівним органом Програми є Агентство національного розвитку (Угорщина). Заходи, що здійснювалися згідно з цією програмою, фінансувалися Європейським Союзом. Одним з реалізованих проектів програми, спрямованих на розвиток відновлюваної енергетики на території прикордонної Закарпатської області, була «Біоенергія Карпат». Загальний бюджет проекту становив 430 тис. євро [2].

Ціллю проекту було визначено збільшення виробництва енергії з біомаси в українсько-словацьких прикордонних регіонах.

У результаті проекту було досягнуто: 1. Покращення можливостей з використання потенціалу біомаси в українсько-словацьких прикордонних регіонах. 2. Збільшення кількості споживачів і місцевих / регіональних виробників або постачальників обладнання для виробництва енергії з біомаси в Закарпатській області. 3. Напряцьовано базу практичних ноу-хау та актуальних технологічних рішень у галузі використання біомаси.

Бенефіціарами проекту виступили Міжгірська районна рада Закарпатської області та Асоціація студентів економістів Закарпаття з боку України та Агентство підтримки регіонального розвитку Кошице і сільська рада с. Будковце з боку Словаччини [2].

Окрім проектів з сусідніми державами, області Західного регіону України мають можливість брати участь у різноманітних міжнародних програмах щодо розвитку відновлюваної енергетики, що співфінансуються відомими світовими інституціями. Серед таких варто відзначити Проект Організації ООН з промислового розвитку (UNIDO) «Підвищення енергоефективності та стимулювання використання відновлювальної енергії в агро-харчових та інших малих підприємствах України». Проект виконується за підтримки Глобального екологічного фонду (ГЕФ) та триватиме до травня 2016 р. [3]. Провідною установою для реалізації проекту було обрано Інститут відновлюваної енергетики НАН України. Бенефіціарами з боку держави є Міністерство аграрної політики і продовольства України і Державне агентство з енергоефективності і енергозбереження України.

Основна ціль проекту полягає в розвитку ринкових умов для підвищення енергоефективності та розширення використання технологій ВДЕ для заміни палива в енергоємних виробничих малих і середніх підприємствах в Україні як основа для підвищення їх конкурентоспроможності при забезпеченні комплексного підходу до зниження викидів вуглекислого газу та покращення стану довкілля [3].

Якщо є необхідність залучення великих фінансових ресурсів, приватні підприємці можуть скористатись послугами проекту UKEEP «Українська програма підвищення енергоефективності».

UKEEP – це кредитна лінія, розміром у 150 млн євро від Європейського банку реконструкції та розвитку, розрахована до 5 млн дол. США для одного заявника. Через українські банки-партнери ця кредитна лінія доступна для проектів з підвищення енергоефективності та створення об'єктів з використання ВДЕ. Перевагою програми UKEEP є незалежна технічна консалтингова підтримка від міжнародних спеціалістів з енергозбереження, які здійснять оцінку можливих енергозбережень для підприємства та підготують інвестиційну програму для банків [4].

За допомогою програми UKEEP у Західному регіоні України профінансовано уже шість проектів з енергоефективності. Один з таких

успішних проектів – це заміщення природного газу біомасою на потужному деревообробному підприємстві в Івано-Франківській області. Розмір інвестицій становив 1,5 млн дол. США, що тепер дає змогу економити 2 млн м³ газу в рік. У грошовому еквіваленті підприємство економить 720 тис. дол. США. Термін окупності інвестицій невеликий – близько двох років з внутрішньою нормою дохідності 53% [4].

Попри розглянуті транскордонні проекти, слід зауважити, що організаційно-економічні механізми транскордонної співпраці в Західному регіоні мають значні резерви. Головною причиною цього є низька активність українських учасників у процесах ТКС, особливо територіальних громад, асиметрія масштабів співпраці різних районів і населених пунктів. Це пов'язано з тим, що однією з вимог більшості міжнародних програм є співфінансування проектів з місцевих бюджетів. Зокрема, у Програмі «Польща-Білорусь-Україна» передбачений механізм співфінансування, який з боку бенефіціара має складати не менше 10 % загальної вартості проекту [5].

Водночас фактична виплата грантових коштів здійснюється на рівні до 80 % від загальної вартості проекту (при передбачених 90 %); решту 10 % бенефіціар отримує після затвердження кінцевого звіту. Для отримувача такого гранту це означає, що на початковому етапі необхідно інвестувати у проект додатково ще 10 % вартості, які в подальшому компенсуються чи не компенсуються залежно від результатів реалізації проекту. Це досить велика сума, а для неурядових організацій і державних установ – практично недоступні кошти. Саме цей чинник є одним з найбільш стримуючих для активної участі українських учасників у ТКС (на відміну від польських, які мають набагато ширші можливості для дофінансування проектів) [5].

Ще однією вагомою перешкодою на шляху реалізації транскордонних проектів з відновлюваної енергетики є низька поінформованість серед українських потенційних бенефіціарів про наявні програми ТКС.

Задля кращого використання українською стороною можливостей реалізації спільних програм і проектів у галузі відновлюваної енергетики необхідно насамперед узгодити українське законодавство в енергетичній галузі з європейським. Також потрібно покращити умови для розвитку малого і середнього бізнесу, які в майбутньому могли б реалізовувати проекти із заміщення природного газу відновлюваними джерелами енергії в Західному регіоні України.

Однією з можливостей фінансування транскордонних проектів для української сторони можуть стати гранти міжнародних організацій, зокрема з фондів Європейського Союзу. При написанні проектів і поданні заявок для отримання таких грантів дуже важливо правильно описати мету, цілі та очікувані соціальні, економічні та екологічні результати проекту, щоб зацікавити потенційних інвесторів.

Оскільки більшість транскордонних проектів так і залишаються не реалізованими через брак коштів з українського боку, то очевидно, що найбільшою проблемою залишається низька платоспроможність українських суб'єктів господарювання та бюджетних установ. Фактично, без підтримки держави неможливо розвивати не лише відновлювану енергетику, а й будь-який інший інвестиційний напрям ТКС.

На регіональному рівні результативними можуть стати спільні міжнародні конференції, виставки, семінари для популяризації ВДЕ серед громадськості, утвердження зацікавленості і готовності української сторони до участі в ТКС у цій сфері, а також надання необхідної інформації щодо потенціалу ВДЕ в регіоні для іноземних партнерів.

Вагомі резерви закладені також у можливостях співпраці через механізми єврорегіонів, до яких входить українська сторона.

Єврорегіон – це один з конкретних шляхів інтеграції в загальноєвропейський економічний та енергетичний простір. Регіональна взаємодія прикордонних областей сприятиме об'єднанню наявних місцевих ресурсів і більш ефективному їх спільному використанню, а під проекти єврорегіонів можливо отримати валютно-фінансову допомогу ЄС. Ефективність співробітництва в межах єврорегіонів забезпечується при послідовній реалізації принципу інтеграції держав через інтеграцію регіонів, а не навпаки. Таким чином, необхідно створювати середовище, у якому пріоритет має надаватися регіональним інтересам, зокрема в енергетичній сфері. При цьому інтереси держави будуть реалізовуватися опосередковано, через реалізацію інтересів регіону [6].

Висновки. З прийняттям курсу на інтеграцію з Європейським Союзом Україні необхідно трансформувати енергетичний сектор задля підвищення енергоефективності до європейського рівня. Одним з важливих факторів енергозбереження є широкомасштабне використання ВДЕ. Західні області України, межуючи з державами-членами ЄС, мають можливість як переймати досвід європейських держав з впровадження ВДЕ, так і спільно з іноземними партнерами реалізовувати відповідні енергетичні проекти.

Останнім часом в Західному регіоні України було успішно реалізовано кілька транскордонних програм з просування ВДЕ. Сусідні держави (Польща, Угорщина, Словаччина) за допомогою інвестицій Європейського Союзу надають Україні інформаційну, технічну та фінансову допомогу для впровадження технологій ВДЕ. Але наразі цей напрям ТКС розвинений недостатньо, тому обласним і місцевим органам влади, неурядовим організаціям і приватним підприємствам Західного регіону варто активніше займатись налагодженням тісної співпраці з прилеглими територіями сусідніх держав у галузі відновлюваної енергетики. Це дозволить швидше

досягнути рівня вимог з енергоефективності, які випливають із Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Список використаних джерел

1. Інформація з веб-сайту проекту «Faraday» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pl-by-ua.rescluster.eu/index.php/uk/o>
2. Інформація з веб-сайту Програми прикордонного співробітництва ЄСПП Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна 2007-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.huskroua-cbc.net/en/project-database/34>
3. Інформація з веб-сайту Проекту «Підвищення енергоефективності та стимулювання використання відновлюваної енергії в агро-харчових та інших малих та середніх підприємствах (МСП) України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reee.org.ua/>
4. Інформація з веб-сайту Української програми підвищення енергоефективності (УКЕЕР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukeep.org/uk>
5. Мікула Н. А. Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва на прикордонних територіях західних регіонів України : Аналітична записка [Електронний ресурс] // Аналітичні матеріали Нац. інституту стратегічних досліджень. Серія «Регіональний розвиток». – 2014. – №15. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1620/>
6. Передрій О. С. Міжнародні економічні відносини : навч. посібник [для студ., аспірантів вищих навч. закладів] / О. С. Передрій. – 4-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 248 с.

Bashynska Y. I. Cross-border cooperation of Western Ukraine regions in the field of renewable energy.

The problems of cross-border cooperation in the field of renewable energy is considered, the main cross-border renewable energy projects implemented in Western Ukraine are analyzed. Attention is focused on the problems of access to the financial resources of international institutions to create renewable energy objects and other restraining factors of the renewable energy development.

Keywords: cross-border cooperation, renewable energy, borderlands, projects, cluster.

Башинская Ю. И. Трансграничное сотрудничество областей Западного региона Украины в сфере возобновляемой энергетики.

Рассмотрены вопросы трансграничного сотрудничества в сфере возобновляемой энергетики, проанализированы основные трансграничные проекты по возобновляемой энергетике, реализуемые в областях Западного региона Украины. Акцентировано внимание на проблемах доступа к финансовым ресурсам международных организаций с целью создания объектов возобновляемой энергетики и других сдерживающих развитие возобновляемой энергетики факторах.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, возобновляемая энергетика, пограничные территории, проекты, кластер.